

Nastroje społeczne Polaków w połowie ostatniego kwartału 2002 roku

Warszawa, listopad 2002 r.

- Ponad dwie trzecie badanych (68%) wyraża przekonanie, że bieg spraw w naszym kraju przybrał zły kierunek. Opinie przeciwne prezentuje 18% badanych. Ponad jedna dziesiąta ankietowanych (14%) nie potrafi ocenić zmian jakie dokonują się w otaczającej ich rzeczywistości.
- Negatywne opinie najczęściej wypowiadają rolnicy (82%). Z kolei zadowolenie ze zmian w Polsce częściej niż inni deklarują respondenci o lewicowych (31%) poglądach politycznych
- Ponad cztery piąte Polaków (82%) ma krytyczne zdanie na temat stanu naszej gospodarki. Więcej niż dwie piąte (44%) sądzi, że znajduje się ona w głębokim kryzysie, natomiast prawie dwie piąte (38%) uważa, że kryzys ten jest lekki. Ci, którzy wyrażają opinie, że gospodarka się rozwija stanowią 14% badanych. Wszystkie te osoby podkreślają jednak, że rozwój ten ma charakter powolny. Brak zdania na ten temat towarzyszy niewielkiej liczbie badanych (4%).
- Grupą, która najpowszechniej krytycznie ocenia gospodarkę są rolnicy. Aż 94% z nich jest zdania, że znajduje się ona w kryzysie. Z kolei z optymizmem na stan polskiej gospodarki, częściej niż inni, skłonni są patrzeć uczniowie i studenci (30%).
- W opinii blisko połowy Polaków (45%) w ciągu najbliższych trzech lat materialne warunki życia ludności w naszym kraju pogorszą się. Jedna trzecia biorących udział w badaniu (34%) obawia się pewnego pogorszenia, natomiast jedna dziesiąta (11%) liczy się ze znacznym pogorszeniem materialnych podstaw egzystencji. Optymizm w prognozowaniu najbliższej przyszłości pojawia się w wypowiedziach 16% badanych. Wszyscy oni przewidują jednak, że poprawa będzie miała charakter zaledwie umiarkowany. Jedna trzecia (33%) jest zdania, że pod tym względem w najbliższym czasie nie nastąpią żadne istotne zmiany ani na lepsze, ani na gorsze, zaś 6% nie potrafi odpowiedzieć na to pytanie.
- Większy niż innym pesymizm w przewidywaniu zmian warunków materialnych towarzyszy rolnikom (59%) oraz badanym źle oceniającym własną sytuację materialną (58%). Spodziewających się poprawy znajdujemy przede wszystkim w grupie respondentów określających swoje sympatie polityczne jako centroprawicowe (27%).

TNS OBOP

ul. Dereniowa 11, 02 776 Warszawa

tel: (48 22) 648 2044 (-46), 644 9995 fax: (48 22) 644 9947 e-mail: obop@obop.pl; www.obop.pl

Biura w ponad 50 krajach
Grupa Taylor Nelson Sofres

Cytowanie, publiczne odtwarzanie, kopiowanie oraz wykorzystywanie w innej formie danych, informacji i opracowań zawartych w tej publikacji jest dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Pod koniec pierwszej połowy listopada TNS OBOP przeprowadził badanie sondażowe, w którym dokonano pomiaru nastrojów społecznych Polaków¹. Wyniki tego badania pozwalają poznać to, jak społeczeństwo polskie, w połowie ostatniego kwartału bieżącego roku, ocenia kierunek zmian w naszym kraju, jakie wyraża opinie na temat stanu gospodarki oraz jak patrzy na najbliższą przyszłość pod względem materialnym.

Ocena kierunku biegu spraw w kraju

Ponad dwie trzecie badanych (68%) wyraża przekonanie, że bieg spraw w naszym kraju przybrał zły kierunek. Jest to wynik praktycznie taki sam, jak w połowie października (wówczas 67%) i o 4 punkty procentowe gorszy niż na początku poprzedniego miesiąca (64%). W tym samym okresie odsetek tych, którzy pozytywnie oceniają zmiany w Polsce, ciągle spada. W pierwszym tygodniu października optymizm pojawiał się w opiniach 23% respondentów, w połowie ubiegłego miesiąca – pozytywnie wypowiadało się 21%, zaś obecnie 18% badanych. Ponad jedna dziesiąta ankietowanych (14%) nie potrafi ocenić zmian jakie dokonują się w otaczającej ich rzeczywistości.

CZY PANA(I) ZDANIEM – OGÓLNIIE RZECZ BIORĄC – SPRAWY W POLSCE IDĄ W DOBRYM CZY W ZŁYM KIERUNKU?

	XII'01	I'02	II'02	III'02	IV'02	V'02	VI'02	VII'02	VIII'02 (1)	VIII'02 (2)	IX'02 (1)	IX'02 (2)	X'02 (1)	X'02 (2)	XI'02
w dobrym	17%	18%	17%	14%	15%	18%	19%	13%	13%	21%	19%	21%	23%	21%	18%
w złym	70%	65%	68%	73%	74%	72%	72%	77%	77%	67%	70%	68%	64%	67%	68%
brak zdania	13%	17%	15%	13%	11%	10%	9%	10%	10%	12%	11%	11%	13%	12%	14%

Negatywne opinie najczęściej wypowiadają rolnicy (82%), badani oceniający własną sytuację materialną jako złą (79%) oraz osoby najslabiej wykształcone (76%). Właśnie poziom wykształcenia a także samoocena własnej sytuacji materialnej są tymi czynnikami, które w silnym stopniu różnicują opinie respondentów: im badani

¹ Sondaż zrealizowano w dniach 12 – 15. listopada 2002 r. na ogólnopolskiej, losowej, reprezentatywnej próbie 1006 mieszkańców Polski powyżej 15 roku życia. Maksymalny statystyczny błąd pomiaru dla tej wielkości próby wynosi +/- 3,1%, przy wiarygodności oszacowania równej 95%.

słabiej wykształceni i gorzej oceniający własną sytuację materialną – tym częściej wyrażają niezadowolenie z kierunku w jakim biegną sprawy w kraju.

Z kolei zadowolenie ze zmian w Polsce częściej niż inni deklarują respondenci o lewicowych (31%) a także centroprawicowych (29%) poglądach politycznych – sympatie polityczne nie są więc w tym przypadku elementem, który różnicuje opinie badanych. Ponadto optymizm w ocenach znajdujemy w wypowiedziach respondentów oceniających swoją sytuację materialną jako dobrą, najlepiej wykształconych, kierowników i specjalistów (po 28%). Analizując odpowiedzi badanych pod względem płci zauważamy, że częściej pozytywne oceny skłonni są wystawiać mężczyźni (21%) niż kobiety (15%).

Ocena stanu polskiej gospodarki

Ponad cztery piąte Polaków (82%) ma krytyczne zdanie na temat stanu naszej gospodarki. Więcej niż dwie piąte (44%) sądzi, że znajduje się ona w głębokim kryzysie, natomiast prawie dwie piąte (38%) uważa, że kryzys ten jest lekki. W porównaniu z poprzednim pomiarem, zrealizowanym w połowie października, odsetek badanych wskazujących na kryzys wzrósł o 3 punkty procentowe.

Ci, którzy wyrażają opinie, że gospodarka się rozwija stanowią 14% badanych. Wszystkie te osoby podkreślają jednak, że rozwój ten ma charakter powolny. W poprzednim pomiarze o rozwoju gospodarki mówiło 16% respondentów. Brak zdania na ten temat towarzyszy niewielkiej liczbie badanych (4%).

JAK PAN(I) OCENIA OBECNY STAN POLSKIEJ GOSPODARKI?															
	XII'01	I'02	II'02	III'02	IV'02	V'02	VI'02	VII'02	VIII'02 (1)	VIII'02 (2)	IX'02 (1)	IX'02 (2)	X'02 (1)	X'02 (2)	XI'02
Gospodarka znajduje się w stanie dynamicznego rozwoju	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
ROZWIJA SIĘ	7%	8%	8%	6%	10%	11%	8%	10%	10%	13%	12%	14%	14%	16%	14%
Gospodarka znajduje się w stanie powolnego rozwoju	7%	8%	8%	6%	10%	11%	8%	10%	10%	13%	12%	14%	14%	16%	14%
Gospodarka znajduje się w stanie lekkiego kryzysu	32%	37%	35%	34%	36%	38%	33%	34%	34%	36%	38%	38%	39%	37%	38%
JEST W KRYZYSIE	88%	86%	87%	89%	87%	86%	89%	87%	87%	84%	84%	83%	82%	79%	82%
Gospodarka znajduje się w stanie głębokiego kryzysu	56%	49%	52%	55%	51%	48%	56%	53%	53%	48%	46%	45%	43%	42%	44%
trudno powiedzieć	5%	6%	5%	5%	3%	3%	3%	3%	3%	3%	4%	3%	4%	5%	4%

Grupą, która najpowszechniej krytycznie ocenia gospodarkę są rolnicy. Aż 94% z nich jest zdania, że znajduje się ona w kryzysie. Przekonanie o kryzysie towarzyszy także dziewięciu na dziesięciu badanym, którzy źle oceniają własną sytuację materialną, są w wieku 50-59 lat oraz pracują w sektorach administracji i usług (90%). Częściej niż inni pogląd ten podzielają również mieszkańcy wsi, czterdziestolatki, respondenci o prawicowych poglądach politycznych a także gospodynie domowe (po 88%).

Z kolei z optymizmem na stan polskiej gospodarki, częściej niż inni, skłonni są patrzeć uczniowie i studenci (30%) oraz osoby określające własną sytuację materialną jako dobrą (27% - im samoocena warunków materialnych gorsza, tym rzadsze oceny pozytywne gospodarki). Ponadto symptomy rozwoju dostrzegają też mieszkańcy dużych miast (od 100 do 500 tys.), respondenci określający swoje poglądy polityczne jako lewicowe a także nastolatki (po 23%). Im badani lepiej wykształceni – tym częściej wskazują na stan rozwoju gospodarki. Większymi optymistami w ocenie gospodarki są mężczyźni (17%) niż kobiety (12%).

Dodać jednak trzeba, że – po pierwsze – opinie wskazujące na procesy rozwojowe w gospodarce występują niemal sześciokrotnie rzadziej niż opinie mówiące o jej kryzysie; po drugie zaś – wszystkie oceny pozytywne kondycji gospodarczej naszego kraju mają wyłącznie charakter umiarkowany.

Prognoza rozwoju materialnych warunków życia

W opinii blisko połowy Polaków (45%) w ciągu najbliższych trzech lat materialne warunki życia ludności w naszym kraju pogorszą się. Jedna trzecia biorących udział w badaniu (34%) obawia się pewnego pogorszenia, natomiast jedna dziesiąta (11%) liczy się ze znacznym pogorszeniem materialnych podstaw egzystencji.

Optymizm w prognozowaniu najbliższej przyszłości pod względem materialnym pojawia się blisko trzykrotnie rzadziej: 16% badanych spodziewa się poprawy. Wszyscy oni przewidują jednak, że będzie ona miała charakter zaledwie umiarkowany.

Jedna trzecia (33%) jest zdania, że pod tym względem w najbliższym czasie nie nastąpią żadne istotne zmiany ani na lepsze, ani na gorsze, zaś 6% nie potrafi odpowiedzieć na to pytanie.

Widzimy, że – w porównaniu z pomiarem z połowy października – prognozy Polaków na najbliższą przyszłość nie uległy istotnym zmianom.

CZY UWAŻA PAN(I), ŻE W CIĄGU NAJBLIŻSZYCH TRZECH LAT MATERIALNE WARUNKI ŻYCIA LUDNOŚCI W NASZYM KRAJU POPRAWIA SIĘ, CZY POGORSZĄ?															
	XII'01	I'02	II'02	III'02	IV'02	V'02	VI'02	VII'02	VIII'02 (1)	VIII'02 (2)	IX'02 (1)	IX'02 (2)	X'02 (1)	X'02 (2)	XI'02
nastąpi wyraźna poprawa	0%	1%	0%	0%	1%	1%	1%	1%	0%	0%	1%	1%	0%	0%	0%
POPRAWA	17%	19%	18%	13%	16%	19%	15%	17%	18%	20%	21%	20%	18%	17%	16%
nastąpi pewna poprawa	17%	18%	18%	13%	15%	18%	14%	16%	18%	20%	20%	19%	18%	17%	16%
BĘDZIE MNIEJ WIĘCEJ TAK SAMO	26%	25%	27%	27%	26%	27%	30%	29%	30%	31%	26%	33%	32%	33%	33%
nastąpi pewne pogorszenie	31%	32%	33%	36%	36%	33%	33%	34%	32%	31%	32%	29%	34%	32%	34%
POGORSZENIE	49%	50%	49%	53%	51%	47%	49%	47%	45%	42%	45%	41%	45%	44%	45%
nastąpi znaczne pogorszenie	18%	18%	16%	17%	15%	14%	16%	13%	13%	11%	13%	12%	11%	12%	11%
trudno powiedzieć	8%	6%	6%	7%	7%	7%	6%	7%	7%	7%	8%	6%	5%	6%	6%

Większy niż innym pesymizm w przewidywaniu zmian warunków materialnych towarzyszy rolnikom (59%), badanym źle oceniającym własną sytuację materialną (58%), pracownikom administracji i usług (56%) oraz trzydziestolatkom (52%). Wyraźnie dostrzegamy zależność między odpowiedziami respondentów a ich ocenami własnej sytuacji materialnej oraz dochodami gospodarstwa domowego: im oceny te gorsze a dochody niższe – tym częściej wyrażane są obawy. Ponadto kobiety (50%) znacznie częściej niż mężczyźni (39%) liczą się z pogorszeniem warunków materialnych.

Spodziewających się poprawy znajdujemy przede wszystkim w grupach respondentów określających swoje sympatie polityczne jako centroprawicowe (27%) oraz lewicowe (26%) – podobnie więc jak w przypadku ocen kierunku zmian w kraju, sympatie polityczne nie są elementem, który różnicuje opinie badanych – uczniów i studentów (25%), nastolatków oraz osób najlepiej wykształconych (po 24%) a także ankietowanych oceniających własną sytuację materialną jako dobrą.

Porównanie trzech wskaźników nastrojów społecznych

W porównaniu z badaniem zrealizowanym w połowie października pogorszeniu uległy oceny netto wszystkich wskaźników nastrojów społecznych. Najmniejsza zmiana nastąpiła w przypadku prognozy rozwoju materialnych warunków życia ludności (spadek o 2 punkty procentowe). Ocena netto zmian w kraju spadła o 4 punkty, natomiast stanu gospodarki – o 5 punktów. Oznacza to pewne pogorszenie się społecznych nastrojów Polaków w połowie ostatniego kwartału 2002 roku.

OCENY NETTO	XII'01	I'02	II'02	III'02	IV'02	V'02	VI'02	VII'02	VIII'02 (1)	VIII'02 (2)	IX'02 (1)	IX'02 (2)	X'02 (1)	X'02 (2)	XI'02
Kierunek zmian w kraju	-53	-47	-51	-59	-59	-54	-53	-64	-64	-46	-51	-47	-41	-46	-50
Stan gospodarki	-81	-78	-79	-83	-77	-75	-81	-77	-77	-71	-72	-69	-68	-63	-68
3-letnia prognoza materialnych warunków życia ludzi	-32	-31	-31	-40	-35	-28	-34	-30	-30	-22	-24	-21	-27	-27	-29

dane w pkt. proc.

CZY PANA(I) ZDANIEM - OGÓLNIE RZECZ BIORĄC - SPRAWY W POLSCE IDĄ W DOBRYM CZY W ZŁYM KIERUNKU?

1.w dobrym
2.w złym
3.trudno powiedzieć

		DANE W PROC.			LICZBA OSÓB
		1	2	3	
OGÓŁEM		18	68	14	1004
PŁEĆ	mężczyźni	21	67	12	482
	kobiety	15	68	17	522
WIEK	15 - 19 lat	16	70	14	106
	20 - 29 lat	21	68	11	195
	30 - 39 lat	17	65	18	159
	40 - 49 lat	20	66	15	195
	50 - 59 lat	20	70	10	142
	60 i więcej lat	14	68	18	206
WYKSZTAŁCENIE	podstawowe	12	76	12	288
	zasadnicze zawodowe	19	69	12	299
	średnie i pomaturalne	20	61	19	322
	wyższe i licencjat	28	60	12	91
MIEJSCE ZAMIESZKANIA	wieś	15	73	12	371
	miasta do 20 tys.	21	66	13	125
	miasta 20-100 tys.	24	57	19	201
	miasta 100-500 tys.	20	66	13	190
	miasta pow. 500 tys.	12	71	17	118
GRUPA SPOŁECZNO-ZAWODOWA	kierownicy, specjaliści	28	58	14	63
	prywatni przedsiębiorcy	19	66	15	36
	pracownicy administracji i usług	12	71	17	97
	robotnicy	21	66	14	130
	rolnicy	12	82	6	69
	gospodynie domowe	18	63	19	44
	emeryci	14	71	15	197
	renciści	25	59	16	84
	uczniowie i studenci	22	63	15	132
	bezrobotni	17	69	13	149
SAMOOCENA SYTUACJI MATERIALNEJ	dobra	28	56	16	111
	średnia	19	64	17	609
	zła	13	79	7	280
DOCHÓD NA OSOBĘ W GOSPODARSTWIE	do 250 zł	14	73	13	488
	251 - 400 zł	20	65	15	147
	401 - 700 zł	22	65	14	194
	701 zł i więcej	23	58	18	175
POGLĄDY POLITYCZNE	lewicowe	31	56	13	174
	centrolewicowe	17	70	13	76
	centroprawicowe	29	58	14	68
	prawicowe	17	72	11	162
	trudno powiedzieć	13	71	16	524

JAK PAN(I) OCENIA OBECNY STAN POLSKIEJ GOSPODARKI?

1.gospodarka znajduje się w stanie rozwoju

2.gospodarka znajduje się w stanie kryzysu

3.trudno powiedzieć

		DANE W PROC.			LICZBA OSÓB
		1	2	3	
OGÓŁEM		14	82	4	1004
PŁEĆ	mężczyźni	17	80	3	482
	kobiety	12	83	5	522
WIEK	15 - 19 lat	23	68	9	104
	20 - 29 lat	18	78	4	196
	30 - 39 lat	12	86	2	159
	40 - 49 lat	11	88	1	196
	50 - 59 lat	9	90	0	142
	60 i więcej lat	15	78	7	206
WYKSZTAŁCENIE	podstawowe	11	80	9	286
	zasadnicze zawodowe	13	86	2	299
	średnie i pomaturalne	17	80	2	323
	wyższe i licencjat	19	79	1	93
MIEJSCE ZAMIESZKANIA	wieś	8	88	5	371
	miasta do 20 tys.	13	79	8	125
	miasta 20-100 tys.	18	80	2	199
	miasta 100-500 tys.	23	74	3	190
	miasta pow. 500 tys.	17	81	2	120
GRUPA SPOŁECZNO-ZAWODOWA	kierownicy, specjaliści	19	80	1	63
	prywatni przedsiębiorcy	18	82		36
	pracownicy administracji i usług	10	90		97
	robotnicy	14	85	1	130
	rolnicy	1	94	4	69
	gospodynie domowe	9	88	2	46
	emeryci	13	80	6	197
	renciści	12	82	5	84
	uczniowie i studenci	30	61	9	130
	bezrobotni	11	86	3	149
SAMOOCENA SYTUACJI MATERIALNEJ	dobra	27	70	3	112
	średnia	16	80	5	608
	zła	7	90	3	280
DOCHÓD NA OSOBĘ W GOSPODARSTWIE	do 250 zł	12	85	3	488
	251 - 400 zł	12	83	5	147
	401 - 700 zł	18	78	3	194
	701 zł i więcej	17	76	7	175
POGLĄDY POLITYCZNE	lewicowe	23	76	1	174
	centrolewicowe	9	84	7	76
	centroprawicowe	20	77	3	68
	prawicowe	10	88	2	163
	trudno powiedzieć	13	82	5	523

CZY UWAŻA PAN(I), ŻE W CIĄGU NAJBLIŻSZYCH TRZECH LAT MATERIALNE WARUNKI ŻYCIA LUDNOŚCI W NASZYM KRAJU POPRAWIA SIĘ, CZY POGORSZĄ?

- 1.nastąpi poprawa
- 2.będzie mniej więcej tak samo
- 3.nastąpi pogorszenie
- 4.trudno powiedzieć

		DANE W PROC.				LICZBA OSÓB
		1	2	3	4	
OGÓŁEM		16	33	45	6	1006
PŁEĆ	mężczyźni	19	38	39	4	482
	kobiety	13	29	50	7	524
WIEK	15 - 19 lat	24	39	34	3	106
	20 - 29 lat	19	33	42	6	196
	30 - 39 lat	10	36	52	1	159
	40 - 49 lat	13	34	48	5	196
	50 - 59 lat	17	32	49	1	142
	60 i więcej lat	16	29	42	14	206
WYKSZTAŁCENIE	podstawowe	17	28	46	9	288
	zasadnicze zawodowe	13	35	45	6	299
	średnie i pomaturalne	15	37	45	4	323
	wyższe i licencjat	24	32	43	2	93
MIEJSCE ZAMIESZKANIA	wieś	15	34	47	5	371
	miasta do 20 tys.	14	36	43	7	125
	miasta 20-100 tys.	17	32	42	9	201
	miasta 100-500 tys.	16	36	43	5	190
	miasta pow. 500 tys.	20	29	48	3	120
GRUPA SPOŁECZNO-ZAWODOWA	kierownicy, specjaliści	20	37	38	5	63
	prywatni przedsiębiorcy	21	28	48	3	36
	pracownicy administracji i usług	12	30	56	2	97
	robotnicy	13	41	43	3	130
	rolnicy	13	23	59	5	69
	gospodynie domowe	11	43	44	2	46
	emeryci	16	29	44	11	197
	renciści	14	30	49	6	84
	uczniowie i studenci	25	39	32	3	132
	bezrobotni	15	32	44	8	149
SAMOOCENA SYTUACJI MATERIALNEJ	dobra	22	43	35	1	112
	średnia	17	36	41	6	610
	zła	11	25	58	6	280
DOCHÓD NA OSOBĘ W GOSPODARSTWIE	do 250 zł	15	30	48	6	490
	251 - 400 zł	15	35	43	7	147
	401 - 700 zł	17	37	42	5	194
	701 zł i więcej	20	36	41	3	175
POGLĄDY POLITYCZNE	lewicowe	26	30	43	1	174
	centrolewicowe	19	36	42	3	76
	centroprawicowe	27	32	38	2	68
	prawicowe	13	37	44	6	163

